

CAN YOU ANSWER THESE QUESTIONS?

1. Who was R. Moshe Hamon?
2. Who was the first Chief Rabbi of the Ottoman Empire?
3. Describe the relationship between Rav Yosef Kolon, the Maharik, and Rav Moshe Capsali.
4. Who was Rav Moshe Capsali's successor?
5. Who was R. Yosef Taitaitzak and where did he live?

This and much more will be addressed in the second lecture of this series: "The Ottoman Empire and the Renaissance of Spanish Jewry".

To derive maximum benefit from this lecture, keep these questions in mind as you listen to the tape and read through the outline. Go back to these questions once again at the end of the lecture and see how well you answer them.

PLEASE NOTE: This outline and source book was designed as a powerful tool to help you appreciate and understand the basis of Jewish History. Although the lectures can be listened to without the use of the outline, we advise you to read the outline to enhance your comprehension. Use it as well as a handy reference guide and for quick review.

THE EPIC OF THE ETERNAL PEOPLE

Presented by Rabbi Shmuel Irons

Series VIII Lecture #2

THE OTTOMAN EMPIRE AND THE RENAISSANCE OF SPANISH JEWRY

I. The Ascension of the Ottoman Empire

A. R. Yitzchak Tzarfati

אל קהלות הקודש היהודים הנמצאים באשכנז השוכנים בערי רינוס . . . ספרו לי כל התלאות אשר מצאו את אחב"י היושבים באשכנז והגזרות וגרושים הנעשים בכל יום . . . איך קמו עליהם כהני הקטולים . . . וכן גזרו על כל רב חובל להיות מקלקל כי יהודי אשר ימצא דרך ירושלים בירכתי ספינה להטילו אל הים . . . אף אני יצחק צרפתי באשכנז נולדתי . . . וגליתי מארץ מולדתי ובאתי פה תורגמה אלוקים חשבה לטובה . . . וע"כ מבקש שיבואו תורגמה כי שם יש מנוחה ליהודים. ממכתביו של ר' יצחק צרפתי לקהילות אשכנז ליד הרינוס

To the holy communities of Germany who dwell in the cities by the Rhine river, . . . I have heard of the afflictions, more bitter than death, that have befallen our brethren in Germany - of the tyrannical laws, compulsory baptisms and the banishments, which are of daily occurrence. I am told that when they flee from one place a yet harder fate befalls them in another. I hear an insolent people raising its voice in fury against a faithful remnant living among them; I see its hand uplifted to smite my brethren. On all sides I learn of anguish of soul and torment of body; of daily exactions levied by merciless oppressors. The clergy and the monks, false priests that they are, rise up against the unhappy people of G-d and say: "Let us pursue them even unto destruction: let the name of Israel be no more known among men." They imagine that their faith is in danger because the Jews in Jerusalem might, peradventure, buy the Church of the Sepulchre. For this reason they have made a law that every Jew found upon a Christian ship bound for the East shall be flung into the sea. Alas! how evil are the people of G-d in Germany treated; how sadly is their strength departed! They are driven hither and thither, and they are pursued even unto death. The sword of the oppressor ever hangs over their heads; they are flung into the devouring flames, into swift flowing rivers and into foul swamps.

Brothers and teachers, friends and acquaintances! I, Yitachak Tzarfati, though I spring from French stock, yet I was born in Germany, and sat there at the feet of my esteemed teachers. I proclaim to you that Turkey is a land wherein nothing is lacking, and where, if you will, all shall yet be well with you. The way to the Holy Land is open to you through Turkey. Is it not better for you to live under Moslems than under Christians? Here, every man may dwell at peace under his own vine and fig-tree. Here, you are allowed to wear the most precious garments. In Christendom, on the contrary, you dare not even venture to clothe your children in red or in blue, according to your taste, without exposing them to the insult of being beaten black and blue, or kicked red and green, and therefore are you condemned to go about plainly clad in sad-colored clothing. All your days are full of sorrow, even the Sabbaths and the times appointed for feasting. Strangers enjoy your goods, and, therefore, of what profit is the wealth of your rich men? They hoard it but to

their own sorrow, and, in a day, it is lost to them for ever. You call your riches your own - alas, they belong to *them!* They bring false accusations against you. They respect neither age nor wisdom; and though they gave you a pledge sealed sixty-fold, yet would they break it. They continually lay double punishment upon you, a death of torment and confiscation of goods. They prohibit teaching in your schools: they break in upon you during your hours of prayer; and they forbid you to work or conduct your business on Christian feast days. . . . And now, seeing all these things, O Israel, wherefore sleepest thou? Arise! and leave this accursed land for ever. **Letter from R. Yitzchak Tzarfati in Turkey to the Jewish communities of the Rhine river valley.**

B. The Sultans' Physicians

(1) מעשה שהיה כך היה איש יהודי אחד ח' נכבד ורופא נסע מארץ מולדתו ויבא לגור בא"י כי שמע כי אנשי חסד המה ובא המלך סולטאן מוראד אל המקום אשר המלך שוכן שם בעיר מלכותו הי אינדירני ויראוהו שרי המלך כי טוב האיש להשכיל וכל מתרפא במלאכתו ד' מצליח בידו ויהללו אותו אל המלך ויוקח האיש בית המלך ויגדל שם בבית המלך גם בעיני בן המלך הנקרא סולטאן מהימיט מצא חן ותקשר נפשו בו ויאהבהו ובאהבתו אותו בקש מאביו לתת לו את הרופא הנז' להיות אצלו ולשרתו וישמע המלך אל קול בנו ויתנהו לו וילך האיש עם בן המלך וישרתהו ויהי מימים ביום ה' לשבוע י' לחדש הנקרא אצלם מוחרים ברשי שנת תתנ"ה שנים למספרם היא שנת הרי"א למספר בני ישראל וימת המלך ביום ההוא וימלוך סולטאן מהימיט בנו תחתיו וזכר פרט שנת מלכו היא שנת הרי"א כנז' וקבעו לסי' ארי"ה מלך וישב על כסא אביו אשר באינדירני. . . . בימים ההם הואיל המלך לגדל ולרומם את הרופא הנז' כי נשא חן בעיניו ברוב חכמה ותבונה אשר היה אתו וייטב בעיני המלך לתת לרופא את בריתו שלו' וברית עולם יהיה אתו ואותו ואת בנו יעשה חפשי בישראל ויפטור לרופא ולזרעו אחריו מזכר עד נקבה גם בניהם עדי עד פטור עולם ומוחלט מכל מין מס ועול מלכות מנדה בלו והלך ושעבוד מושל ונראה שכל זה עשאו המלך לרופא באהבתו אותו מבלי בקש אותו הרופא מהמלך. . . . בשנת תתנ"ז למספר' בעשרים לחדש ביום חמישי לשבוע העיר ד' את רוח המל' ויבא ויצר על העיר הגדולה הזו קושטנדינה ויתנה האלקים בידו וילכדה ויבא את כסא מלכותו בתוכה וישב בה ויתנה עיר ואמה של מלכות תחת אנדירני ויבא אתו גם הרופא הנז'. . . . ויקבע הרופא דירתו בה עם המלך ועם ביתו וישב בתוך העם היהודים הנמצאי' בעיר בעת הלכד' ואשר העביר המלך מהערים אשר היו לו מימי אבותיו וישב הרופא בעיר הזאת הוא וכל יוצאי ירכו עד היום בתוך בני הגולה העברים אשר באו מהערים ואשר היו בה מאז. . . . ומעולם לא נשתתפו לא הרופא ולא יוצאי ירכו עם הקהלות הנושאות בעול בשום מין מס ועול ושעבוד כלל ועיקר כי כן יסד המל' הזקן סולטן מהימיט כנראה בשני הכתבים אשר נתן המלך הזקן כו' לרופא הנז' כנז' לעיל ואחרי מות המלך הזקן מלך תחתיו בנו שולטן ביזיטוגם הוא אחריו החזיק דברי אביו והוסיף ונתן להם ג"כ משלו כתב מקיים דברי אביו ופטור לכל בית הרופא כאשר עשה אביו ואחריו מלך בנו שולטאן סלים ויעש גם הוא כאשר עשו אבותיו ואחריו מלך המלך החסיד שולטאן סולימאן ויעש גם הוא כאשר עשו אבותיו ואח"כ מלך המלך אדוננו מלך אדיר ונורא למלכי ארץ חסי' וישר עם בני עמו ועם כל עם ועם שתחת ממשלתו יר"ה תתנשא מלכותו יוסיף לו ד' ימים על ימיו וישתחוו לו כל מלכים אמן כן יהי רצון גם הוא אחריו החזיק כל דברי אבותיו נפשם בטוב תלין ונתן להם גם הוא כתב כאשר עשו אבותיו באופן שהיום יש בידיהם כתבים על הענין מכל חמש' המלכים הנזכר. . . . תשובה: לדעתי מחויבים לשמור דבר מלך שלטון. . . . כה אמר הצעיר שמואל די מודינה. שו"ת מהרשד"ם ח' חושן משפט ס' שס"ד

There was an incident with a wise, and honorable Jewish physician (Jacob Pasha) who traveled from the land of his birth with the intention of coming to Eretz Yisrael . . . [He came to the city of] Adrianopolis, the [then] capital of the Ottoman Empire, [and treated patients there]. The king's ministers were very impressed with his medical skills and sang his praises to the Ottoman Emperor, Sultan Murad II, who happened to be at the capital at that moment. [Murad] then took him and made him part of the royal household. While there, [Jacob] developed a very close relationship with the king's son, Muhammed II, who asked his father that [Jacob] become his own personal physician. To this, the king agreed and, from that time on, [Jacob] traveled together with the king's son and served him. . . . In the year 1451, Muhammed II succeeded his father to the throne in his capital, Adrianapolis. . . . It was during this time that the king, wishing to elevate his physician, for he was taken by his wisdom and intellect, agreed to free the physician, and all his posterity, male and female, from any kind of taxes or levies for all eternity. It seems that the king initiated this out of his love for him, without being prodded. . . . In the year 1453, the king conquered the city of Constantinople, [the capital of the Byzantine empire], and made it his own capital. The physician then took up residence, together with the royal household, in the [new] capital. The physician lived, though, in the Jewish section together with the Jews who were there already at the time of the conquest and the Jews who now took up residence, having been forced to forsake their ancestral homes [at the behest of the king]. Not only the physician, but all of his progeny continue to live in the city [of Constantinople] together with the [descendants of the] original residents and those who moved there subsequently. . . . During this entire period, neither the physician nor his descendants contributed to any form of taxation that was paid by the Jewish community. This was based upon two separate written agreements that king Muhammed II had made on behalf of the physician. After Muhammed's death (1481), his son, Sultan Bayazid II took office. He reconfirmed his father's agreement to exempt the physician's family from taxes and put it into writing. Afterwards (1512), he was succeeded by his son, Selim I, who also reconfirmed the rights granted to the physician's family by his forefathers. He was succeed [in the year 1520] by the pious and benevolent (*chasid*) Sultan Suleiman who also reconfirmed those rights previously granted by his ancestors. Afterwards, [in the year 1566,] he was succeeded by our master, the mighty and magnificent, benevolent and upright, [king Selim II], . . . who also reconfirmed the exemption granted by the five previous kings. . . . **Response:** In my opinion we are required to observe the king's decrees . . . The humble and inferior Shmuel de Medina.

Teshuvus Maharshdam Choshen Mishpat 364

(2) ובימי שולטן סולימן צץ נזר הקדש השר המפואר כמהר' משה המון זל'ה' שמסר נפשו על עמו ועמד בשער המלך לפני כל צר ומשטין והוציא מאמר מן המלך לאמר שכל עלילת דם שאומרים הערלים שהיאודים מטיילים במצה וכיוצא שלא ישמע לפני שר ושופט כי אם לפני שער המלך. ואמרו עליו כי היה מלך חסיד לפי שהיה אליהו ז"ל נגלה עליו. והסבה שהיה אוהב היאודים ומחבבן ומקרבן למלכות עד שמרוב אהבתו עמהם נתקנא בהם הצר הצורר המשנה ויעץ תחבולות כדי לשלוח יד ביהודים וכדי לקעקע של ישראל ולכלותם מעל פני האדמה. ויצו לעשות לו כיפין מתחת לארץ מבית הצר הצורר עד בית המלכות במקום אשר ישכב המלך וכן עשו. ויהי בחצי הלילה והנה המלך וישמע את הקול מדבר אליו כאוב מארץ קולו וכה אמר בלכתו סולימאן סולימאן עד מתי עצל תשכב מתי בקום משנתך

וקום לך מהר מזה ותכחיד את ישראל מגוי ולא יזכר שם ישראל עוד . . . ויקרא אל הרופא שלו כי זה משה האיש גדול מאד בעיני המלך והמלכה . . . ויבקש הדבר וימצא ויתלהו על פתח ביתו . . . דברי יוסף לר' יוסף סמברי

In the days of the Sultan Suleiman, the famous minister, R. Moshe Hamon, of blessed memory, flourished. He dedicated his life for his people and stood in the king's court to defend the Jews against any enemy or accuser. [In this capacity,] he got the king to issue a declaration stating that any blood libel, by which the Christians accuse the Jews of [killing a Christian and] using their blood in matzos, cannot be brought before any minister or magistrate, but, solely, before the court of the king. They say that he was a pious and benevolent king (*chasid*), because the prophet Eliyahu revealed himself to him. The reason is because the king loved and cherished the Jews and brought them into his government. This aroused the jealousy of the vizier, an anti-Semite, who began to implement his plan to utterly destroy the Jews. He ordered workers to build a tunnel which would run from his house to below the king's bedroom in the royal palace. One midnight, shortly after completion of the tunnel, the vizier secreted himself in the tunnel below the royal bedroom and called out to the king in what sounded like a haunted voice, "Suleiman!, Suleiman!, arise and destroy the Jews!" . . . [Suleiman] summoned his physician, [Moshe Hamon], for Moshe was held in the highest esteem by the king and queen . . . [Through the intervention of Eliyahu, the prophet,] the plan was uncovered and the vizier was hanged at the entrance of his own house. . . . **Divrei Yosef, R. Yosef Sambari (1672)**

C. R. Moshe Capsali - The First Chief Rabbi

ובשנת אחת למלכו (שולטן מחמד) העביר קול בכל מלכותו וגם במכתב לאמר. כל ממלכות הארץ נתן לי אלקים בידי ועתה שמעו זרע היהודים היושבים במלכותי כל איש בכס מכל עמו יהי אלקיו עמו ויעל לקושטנדינה אם מלכותי והיה לכם שארית בארץ במיטב הארץ אתנו תשבו שרצו בארץ ורבו בה. ויתקבצו מכל הסביבות מספר בני ישראל כחול הים ויתן להם המלך נחלה בקושטנדינה ויאחזו בה ויפרו וירבו מאד. ויתן להם רשות לבנות בתים כנסיות ובתי מדרשות ויתקן שלשה כסאות בדיואן המלך אחת למופטי וא' לפאטריק של הערלים ואחד להרב של היאודים כי שמה ישבו כסאות למשפט כל אומה ואומה תשפוט את עמה בצדק ובמשפט. ומזרע היאודים נתן על ראשם הרב הזקן כמהר"ר משה קפסאלי זל'ה'ה' וישם את כסאו בדיואן בצד המופטי ויאבהו כנפשו. והאיש משה עניו מאד מכל האדם והיה מתענה בכל השנה ועל הארץ יישן וחיוו חיי צער. ובתורה היה עמל. ויעמוד לפני המלך וידבר אתו טובות וישם את כסאו מעל כסא השופטים. וישם המלך מחימד מס על כל הארץ כמשפט המלכים כארג ועאואריז ורב עאקגאשי. ונערכו כל הקהלות ע"י הרב הנז' ונגבה על ידו ונתון אל גנוי המלך ויאהב המלך את כל היאודים. ובימים ההם היתה מגפה בקושטנדינה אשר כמוה לא נהיתה. ויבהל המלך מרוב המתים במגפה כי נשארה הארץ שממה מבלי יושב וסוגרת ומסוגרת מפני בני ישמעאל אין יוצא ואין בא. וישלח ויקרא לחכמי הגוים וישאל להם על מה עשה ד' ככה לארץ הזאת ומה חרי האף הגדול הזה ולא השיבוהו דבר על מה אבדה הארץ. וישלח המלך בעד הרב הנז' וישאל מאתו הדבר הזה ויענהו מתורת משה רבינו ע"ה שעל עון הזנות דבר בא לעולם. וייטב הדבר בעיניו ואז עשה חקירה גדולה ומצא זנות רב ויהרוג מהגניצארוש הרג רב, וגם הרב הנז' הוכיח את עמו והכה אותם בשוטים וייסר אותם בעקרבים לרשעי ישראל החטאים כנפשותם על אשר נתחברו לגניצארוש. ויתמלא עליהם רחמים ויעתר אלקים לארץ אחרי כן והמגפה נעצרה. ומאז קנאו הגניצארוש ברב הנז'

כי ידעו כי הוא יעץ את המלך ויבקשו להרוג את משה ויצילהו השית' מידם ובקש המלך את הרב הנז' רופא יאודי אחד לעמוד לפניו וישרתהו וכן היה. . . . וימת שם משה עבד ד' זקן ושבע ימים. דברי יוסף לר' יוסף בן יצחק סמברי

In the first year of Muhammed II's reign he proclaimed throughout the realm and put into writing the following, "G-d has given me [nearly] all of the kingdoms on earth. All of the progeny of the Jews who dwell in my kingdom listen to my pronouncement and with the grant of total religious freedom, I ask that you all move the capital city, Constantinople. There, in the choicest of lands, you will prosper and flourish." Jews from throughout the entire empire gathered there like the sand of the sea and the king allocated for them land. There they firmly took root, multiplied and thrived. He gave them permission to build synagogues and study halls (*batei midrash*) and created three seats in the *divan* (the privy council of the Ottoman Empire). One was for the [Moslem] Mufti. One was for the [Greek Orthodox] Patriarch. The other was for the Chief Rabbi. There they equitably adjudicated the issues of their respective communities. The office of Chief Rabbi was filled by the elder Rabbi Moshe Capsali, of blessed memory. The king loved him dearly and placed his seat next to that of the Mufti. R. Moshe was exceedingly humble. He would fast the entire year, sleep on the ground, led a very ascetic life, and toiled in the study of Torah. The king was very impressed with his good advice and subsequently placed him on the most exalted position, above all of the other judges. The taxes which were placed upon the community, the *kharaj* (poll tax), *avariz* (extraordinary tax in times of war), and *rab akgeshi* (rabbinic tax), were levied and collected through the auspices of the Chief Rabbi and given over to the king's treasury. The king loved the entire Jewish community.

At that time, in Constantinople, there was a terrible unparalleled outbreak of a plague. The king was confounded by the overwhelming number of plague victims, for the area had now become desolate and totally cut off, because of the quarantine, from the rest of the Moslem world. He summoned all of the non Jewish scholars and asked for an explanation for this great display of G-d's anger. They were silent. He then sent for the Chief Rabbi, [R. Moshe], and asked him. He replied, based upon the Torah of Moshe, that plague comes from immorality. The king was pleased with the answer and proceeded to launch a major investigation into the matter. He discovered an enormous degree of licentiousness and subsequently put to death a great number of the janissaries (his elite corps of troops) who were so involved. The Chief Rabbi, as well, rebuked his people and severely punished those members of the community who were involved in immoral pursuits together with the janissaries. As a result, G-d had mercy over the land and the plague subsided. From that time on, the janissaries ire was raised against the Chief Rabbi, as they knew that he was the one who advised the king, and they attempted to assassinate him. The Holy One, however, saved him from their hands. When the king requested of the Chief Rabbi to provide him with a personal physician, the Rabbi provided him with one. . . . Moshe [Capsali] G-d's servant, after living a full life, died at an old age (1420-1496). **Divrei Yosef, R. Yosef Sambary**

D. The Rabbinic Tax

כשבת המלך על כסא מלכותו בעיר הזו אשר לכד שם לו חקים ומשפטים על כל עם ועם כלשונו אשר בעיר הזו ועל היהודים כאשר עם לבבו והטיל תחלה על היהודים אקרקפתא דאינשי כרגא ונקרא בלשונם באש כראגי לתת מדי שנה בשנה ועשה המלך פנקס אשר שם שמות כל פורעי המס בו וזאת שנית הוטל על היהודים מס אחד בעין פסקא סך אחד כולל על כלם לתתו מדי שנה בשנה לפי אשר תשיג יד כל אחת אחר אשר יערך ע"פ טובי הק"ק יצ"ו מבלי ידע המלך מי המרבה ומי הממעט ועשו הקהלות יצ"ו פנקס עריכה אשר שמו שמות כל פורעי המס השני הזה בו וחלקו ונתנו לכל קהל וקהל חלקו מהפנקס ההוא כפי מספר אנשיו וערך כל אחד ואחד כתוב בצד שמו וזה המס הב' יקרא בל' הישמעאלים דא אתגאשי פי' כי בו הותרו היהודים להיות להם רב מנהג בהורמנא דמלכות' ולא נודע אם המלך הטילו אז על היהודים כאחד מחוקי המלך או אם היהודים בקשו מהמלך להיות להם הרב הנז' ובשבילו קבלו עליהם לתת המס השני הזה הנז' ובין כך וב"כ ענין הרב הנז' לא עמד בעונותינו שרבו כי אם זמן מעט מזער וענין המס הב' הזה עדין ממשמש ובא עלינו עד ישקיף וירא ד' . . . והחואריזיש אשר יתחדשו כי תקראנ' מלחמה למלך יתנו ג"כ . שו"ת מהרשד"ם חושן משפט ס' שס"ד

When the king was firmly settled on his throne in this city [of Constantinople] which he had conquered, he established laws governing all of the various peoples living in this city as well as the Jews. He originally imposed upon the Jews a poll tax, the *bash kharaj*, to be collected every year. The king created a ledger to record the names of all of those who paid the tax. The second tax imposed upon the Jews was a general Jewish tax, a fixed amount to paid to the government, that was divided amongst the individual Jews, each according to their ability. This was done under the auspices of the leaders of the community. The king was not aware of the individuals who paid this tax. . . . This tax was called *atkgeshi* (the rabbinic tax) for through it the Jews were allowed to have a Chief Rabbi with recognized powers. . . . In addition there was the *chavariz* (extraordinary tax in times of war). **Teshuvah Maharshdam Choshen Mishpat 364**

E. R. Moshe Capsali, Scholar and Saint

(1) הצודק בתורה ומפואר הוא השר והטפסר בכל מדע ובינה יתנשא עץ עושה פרי האשל הגדול הגאון מהר"ר משה קפשלו יצ"ו. שו"ת בנימין זאב סימן עו

The acclaimed flawless Torah scholar, his excellency, who excels in all areas of knowledge and science, the tree who bears fruit, the mighty oak, R. Moshe Capsali. **Teshuvah Binyamin Z'ev 76**

(2) כי בקוסטידינא נתקנאו ארבעה ראשי משחית על נשיאות הרב, ויקנאו למשה במחנה כי בזמנו לא זכה כל חכם לב לגדולתו, וכל קהלות הקודש נכנעו תחת ידו. סוף דבר גדולה שנאה שמקלקלת השורה, וייחסו לו לאותו צדיק דברים אשר לא חשב ולא דמה ולא עלו על לבו, ויעשו בערמה ויוציאו עליו עדי שקר. ונתחבר עמם רב אשכנזי רבי משה עשרים וארבע, כי לא היה לו יד ושם זולת בעשרים וארבע. ויעץ כי אז שלחו את עשרים וארבע הנ"ל לקבץ מעות מהקהלות לשם עניי ירושלים תוב"ב, והלך בקוסטידינא ושאל ממנו עזר, כי ראה שלא היו חוששים מפניו, ואז היה שעת חירום בין התוגר מלך קוסטידינא ובין שולטאנו מלך מצרים, והרב נתירא לנפשו פן ידע המלך שהוא סבה שיוציאו מעות מארצו לשלחם בארצות אויביו, לכן לא עזרו אך לא מנע גם כן בידו. ובראות הקהלות שהרב לא

עזרו ולא חזק דבריו, לא שמעו לו ולא קבץ מאומה. וכראותו כן עשרים וארבע לא הבין שהרב לטובה נתכוון ושכח הטובות שעשה לו הרב, ואשר חזק את ידו נגד האלוף מהר"ר אליהו מזרחי, אשר הורידו פעם אחת מבית הכנסת שלו מלדרוש, ובא לו להרב ונתרעם על שהלבינו פניו והיה בוכה ונאנה, והרב בחסידותו חמל עליו ולעתו עמו והלך באותו בית הכנסת ונכנס ואמר: מי הוא זה ואיזה הוא אשר עשה לו ההלבנה הזאת? ולא ענו אותו דבר מיראתם אותו. ואז אמר לו: עלה לדוכן ודרוש ונראה מי יורידך, וכך עשה ודרש, ואחריו דרש הרב ז"ל והוכיחם תוכחת מגולה על המעשה שעשו לו, ועוד הרבה הרב להטיב לו. ובהיות בעוונות נמצאו בעולם מדת ההתנכרות נתנכר העשרים וארבע להרב והתחבר על ד' חרשי משחית ולקח הכתבים שכתבו המשטינים והלך לו אל מהר"ק בארץ רחוקה, כי ידעו שאם כותבים במקום שמכירים את הרמ"ק לא היו מאמינים להם, והיו דוחפים בשתי ידיים את דבריהם, ומהר"ק האמין תיכף לדבריהם ומבלתי לשמוע לרב הנ"ל מהר וכתב נגדו דברי ריב ומצה אשר לא כדת. נועם וחובלים לר' אליהו קפסלי נכד ר' דוד קפסלי אחיו של מוהר"ר משה קפסלי

In Constantinople, four troublesome personalities, were jealous of Rav [Moshe Capsali's] position, for no contemporary of his was granted such power and all of the Jewish communities were subservient to him. Their hatred of him caused them to pervert their judgment and they attributed to him things that he never said or even thought. Acting with guile, they also produced false witnesses to support their claims. A certain Ashkenazi Rav by the name of Moshe, "Twenty Four", he was named so for he only had expertise in the twenty four [books of the Bible], joined this group. At that time he was an emissary who came to collect for the poor of Jerusalem, and came to Constantinople to ask for their help. They did not heed his request because the Turkish government was presently in a state of war with Egypt, [who then controlled the land of Israel], and the Rav [R. Moshe Capsali] was fearful that the Turkish Sultan might hear that he (R. Capsali) was the cause that monies left Turkey to support the economy of his enemy. That is why they did not help him. They did not, however, hinder his efforts. When the communities saw that the Rav did not lend a helping hand and support him, they paid no attention to his pleas. As a result he was unable to collect any funds. This Moshe "Twenty Four" did not understand the Rav's true intentions. In addition, he forgot the help that [R. Capsali] had given him in his dealings with the esteemed R. Eliyahu Mizrachi, who once forced him from his synagogue, and refused to let him address his congregation. [Moshe "Twenty Four"] came to [R. Capsali] crying and complained bitterly about his public disgrace. The Rav in his piety and compassion had pity for him and spoke to him and [intervened resolutely on his behalf] . . . [Despite all of this he joined the group of R. Capsali's enemies] and carried with him documents that were prepared by them and went to the distant land [of Italy], where they did not recognize the greatness of R. Capsali, and presented them to R. Yosef Kolon (Maharik) . . . Maharik trusted their words, without having heard R. Capsali's version, and immediately wrote an unwarranted scathing criticism of him. **Noam V'Chovlim, R. Eliyahu Capsali, a grandson of R. David Capsali, R. Moshe's brother**

(3) בקנאי קנאת ד' צבאות על זה האיש משה קפס"לי אשר מחטיא את הרבים ומחלל ש"ש במכשול הרבים כאשר ראיתי כתוב וחתום עליו מנכבדי הקהל הגדול מקושטנטני"ה יצ"ו הלא המהמהר"ר אליה פרנס והישיש הר"ר אהרן בר' אביי והר"ר יצחק בר שמואל אלתיר נ"ו ז"ל והר"ר אשר בכמ"ר יצחק הכהן אשכנזי והר"ר אשר מקלונייא קיים חתימת

ידם בכתב ובעלפה כאשר שמעתי וראיתי לכן אני גוזר עליו שלא יוסיף על חטאתו פשע להלוך אחר חטאותיו אלא ישוב מדרכו הרע ויאסור מה שהתיר הן ע"ד האשה שנתקדשה בתאנה הן ע"ד היבמה שהתיר בשוק בלא חליצה הן ע"ד הגט ש"מ הן על אודות האשה שהוחזקה להיותה מקודשת ימים רבים והתירה בלא גט על פי קרובים כמבואר בכתב שבא משם חתום ומקויים כנז' מכל אלה יחזור בו וגם ישוב ויבקש תשובה וכפרה על חטאתו אשר חטא להתיר עריות כנז' כי מאד הרבה אשמה וחטאתו כבדה לכן יבקש רחמים על עצמו כי פשט את ידו בהתרת אסורים החמורים ובמה יכופר לו העון הגדול הזה אם לא בשובו מדרכיו הרעים ומעשיו אשר לא טובים ואם ח"ו ימאן משה קפיסל"י לשמוע לדברי אלה יבדל מקהל הגולה ומכל ישראל ואם שמוע ישמע אז טוב לו ושב ורפא לו. ועליכם ק"ק קושטנטינא וק"ק ניגרפונט וק"ק האשכנזים וק"ק תלייאן ישמרכם הש"י כולכם בכלל ופרט הנני מודיע להם וגם אני גוזר עליכם בכח הנז' שלא לשאול שום הוראה ולא שום דין לאיש הזה משה קפיסל"י יען ראית' לעין כי לא הגיע אפי' לרועה צאן ואינו יודע צורת' דשמעתתא ומה לנו ולסמיכתו אשר אינה ראויה לו הא לאו בתר שמא אזלינן אלא בתר טעמא אזלינן והנה אין בו לא טעם ולא ריח תורה והעד הגדול כל אותם האסורים החמורים שהתיר' . . . עוד גוזר אני בכח על כל רואי כתבי זה או ידעי שלא יקראו לו לאותו משה קפיסל"י לא רב ולא חבר כי לא ראוי לכך כלל וכלל לכן הסירו המצנפת והרימו העטרה על ראשו לא רב ולא חכים יתקרי': שו"ת מהרי"ק סימן פג

I am taking up the cause of the honor of the L-rd of Hosts in criticizing that man, Moshe Capsali, who causes the community to sin and who desecrates the name of Heaven through compromising the integrity of the public. I have seen documents, written and signed by the distinguished members of the great community of Constantinople . . . I hearby declare that he should cease and desist and repent from his evil ways and forbid that which he ruled to be allowed . . . If Moshe Capsali refuses to listen to this declaration may he be excommunicated from the community of the Diaspora and the entire Jewish community . . . I also decree that no one should refer to Moshe Capsali as a "Rav" or "Chaver" for he is in no manner fit for such a title. Remove the turban and crown from his head for he shall no longer be called a Rav or Chacham. **Teshuvah Maharik 83**

(4) ויותר משנתיים ימים עמדו כתבי מהרי"ק בעיר ולא הוליתם ומי בעל דברים יגש אליו, עד שלקחם אחיו של הרב הוא ר' דוד, וכשהגיעו הכתבים לידי מהר"מ קבץ את הקהלות וקרא באזניהם, וגעו כולם בבכיה ובקשו אחרי אותם עדי שקר, אך כולם ספו תמו מן בלהות כי ד' פקד עוונם וימותו האנשים מוציאי דבה הרב במגיפה לפני ד'. ומהר"מ תפס לפני מהרי"ק והרבה לכתוב לו קושיות ולהראות לו חכמתו תפס כל שיטות חמורות ופלפל עליהם בחכמתו ושלח לידו, וכל גדולי קוסטנטינא כתבו נגד מהרי"ק דברים קשים כגידין, גם האשל הגדול מהר"י מיניץ עזר לרמ"ק וכתב למהרי"ק תוכחה והתחלהו על מי הגדלת פה? על מי הרימנת לשון? ושבח את הרב רמ"ק כי מכיר אותו בהיותו רמ"ק בגלילות אשכנז בישיבות. גם גדולי אשכנז כמו גדול הדור רבי יעקב מרגליות קנא קנאת ד' צבאות. ובבוא הכתבים לידי מהרי"ק היטב חרה לו עד מות כי ראה והכיר בחכמתו שלא התנהג עמו כשורה וינחם מאוד על הדבר וכו', והי' מחרף ומגדף את מי שהיה הסיבה, ולא היו ימים מועטים עד שחלה מהרי"ק חוליו שמת בו, וקרא לבנו הגדול ר' פרץ והשביעו שילך לקוסטנטינא לפייס הרבן וכן עשה ובא לפני הרב ופייסו, וגם הרב בחסידותו קבל בסבר פנים יפות, ועזרו נגד האלוף מהר"א מזרחי, כי באו שניהם במחלוקת במשפט, ולא היה כח בידי מהר"פ לפני הרא"מ, והרב היה בעזרו ואמר ראוי הוא מפני כבוד אביו וכו'. נועם וחובלים

For over two years, the letter [sent by the Maharik] remained in Constantinople without being delivered to the Rav until the Rav's brother, R. David, presented it to him. As soon as he received this letter, he arranged a meeting of all the congregations [in Constantinople] and read it before them. They were shocked and outraged and sought out those [four individuals] who falsified the original report. Each and every one of them, however, had already died during the interim, punishment being meted out to them in a Providential plague. R. Moshe Capsali wrote to the Maharik at length, pointing out the logical difficulties of the subject matter. Displaying his [great] intellect, he pointed out all of the various abstruse legal opinions on the subject, argued back and forth over the various points, and sent it in writing to him. [In addition,] all of the great scholars of Constantinople wrote scathing letters to him. Even the venerable Torah scholar, R. Yehudah Mintz supported R. Capsali and wrote a stinging rebuke to Maharik. It began with the words, "Over whom have you lorded over? Against whom have you lifted up your tongue?" He praised R. Moshe Capsali, for he knew him from the time he was studying in the Yeshivas of Germany. In addition, the greatest authorities in Germany such as R. Yaakov Margolis, took up the cause of G-d's honor, [by defending R. Capsali]. When he received all of the above communications, [the Maharik] became severely distraught. He realized that he had acted with impropriety. Filled with great remorse, he cursed the person who was the cause of all of this. Shortly afterwards, Maharik became seriously ill and died. On his death bed he called his eldest son, R. Peretz, to his side and made him swear that he would travel to Constantinople to placate the Rav. He did just that and the Rav, in his piety, received him warmly and even helped him, as a means of honoring his father, [the Maharik], in his legal dispute with the esteemed R. Eliyahu Mizrachi. **Noam V'Chovlim, R. Eliyahu Capsali, a grandson of R. David Capsali, R. Moshe's brother**

F. R. Eliyahu Mizrachi

(1) ואחריו ר' אליא פרנס דמתקרי מזרחי ועוד לו המלוכה שישב על כסא ושפט את ישראל והיה מיועצי המלך מרוב חכמתו ורוחב שכלו וד' נתן חכמה לאליהו כאשר דבר. דברי יוסף לר' יוסף בן יצחק סמברי

Afterwards, R. Eliyahu Mizrachi became the leader [of Turkish Jewry]. He also retained the powers vested to him by the throne, as he had a seat on the royal council and was the Chief Justice of the Jews. Due to his immense wisdom and intellect, he was also the king's advisor . . . **Divrei Yosef, R. Yosef Sambary**

(2) כל אנשי הגירוש קבלו כבוד מידי כפי יכולתי ועשיתי להם כמה טובות כאשר יגידו הם בעצמם אם בגופי כי נצטערתי עליהם קרוב לשנה אחת בקבוץ הממון אשר קבצתי בפדיון כמה מאות פרחים מהם ונכנסתי במחלוקות גדולות עם כל הקהלות וקבצתי להם שלשה או ארבעה פעמים קרוב שלשה אלפים פרחים ונדיתי והחרמתי לכמה בעלי בתים מעשירי הארץ בעבור שלא רצו ליתן מה שבקשנו מהם ואם בממוני כאשר ידוע לשם יתברך מה שיצא מידי ממוני ומה שפיזרתי בעבורם ואם בנפשי כי נסתכנתי מרוב הצער והיגון יומם ולילה ואם בשכלי כי בטלתי למודי ועיוני קרוב שנה אחת בעבורם. שו"ת רבי אליהו מזרחי סימן סו

All of those who were expelled from Spain received honor from me, in accordance with my ability, and I performed many services for them as they themselves attest. For almost a year, I toiled on their behalf to collect funds, many hundreds of florins, to free those that were taken captive. I became embroiled in a terrible controversy with all of the various Jewish communities as I gathered on behalf of the Spanish exiles, on three or four occasions, close to three thousand florins. In the process, I excommunicated many wealthy members of the community because they refused to contribute the amount that I had asked of them. I also used a considerable amount of my own resources, as G-d is my witness. I even put my own life in danger, due to the immense and constant strain and aggravation that I went through, day and night. This is in addition to the sacrifice of almost a year of lost study and research. **Teshuvah Eliyahu Mizrachi 66**

(3) כמה טרדות וצרות נמשכות לי זו אחר זו אין צרה פוטרת את חברתה אם מצד עסק המזונות הקשות כקריעת ים סוף וכל שכן למאן דרמו ביה טפלי אם מצד שאני עוסק עתה בתיקון נדונית בתי אשר הם יותר משה מאות פרחים ונזיין אם מצד הקהלות מטרחם ומשאם וריבם אשר אינו נעלם מכבודך גודל זה הצער ואם מצד התלמידים ישמרם צורם אשר רובם אני מלמד אותם על צד ההכרח כי אני מתבייש הרבה מקרוביהם המכריחים אותי ולא בלמוד התלמוד בלבד אבל כל אחד לפי חפצו יש מי שיחפוץ ללמוד תבונה ויש מי שיחפוץ ללמוד תשבורת ויש מי שיחפוץ ללמוד מספר וכמה לימודים אחרים מתחלפים קצת מקצת בתכלית החלוף וזה בכל יום ויום, והקשה שבכולם שאני חלש הטבע איני יכול לקבל דברי הצער כמעט שאין שום חדש בחדשי השנה שאיני חלוש יום או יומים אבל האהבה מקלקלת את השורה נאום הטרוד והעלוב. אליא מזרחי. שו"ת רבי אליהו מזרחי סימן נו

Many are the burdens and difficulties that come in succession one after the other: The difficulty of providing for a family of small children. My present occupation with providing a dowry for my daughter, a sum of more than six hundred florins. My involvement with the trials and tribulations of dealing with the members of the community. The responsibility of dealing with students, may the Almighty protect them, the majority of whom have been accepted as a result of pressure placed upon me by their relatives. This extends beyond the study of Talmud. I am forced to teach each student the particular subject that interests him. One of them wishes to study logic. Another wishes to study fractions. Yet another arithmetic. Everyday the subjects change. The most difficult thing is that I am fragile by nature and cannot bear all of this suffering. There rarely goes by a month where I am not completely overcome by fatigue for at least a day or two. . . . **Teshuvah Eliyahu Mizrachi 56**

(4) מי האיר ממזרח לגלות מצפוני רש"י ז"ל וכו' מי אסף וקבץ נדחים בעמקי ים התלמוד וכו' עד שזרח בחושך אור הגנוז וקודם שבא הגאון מ"כ ז"ל היו דברי רש"י ז"ל ככפיפה שאין לה אזנים והיו מונחין בקרן זווית עד שבא אליהו ז"ל ופירשן ויטחן עד אשר דק בחכמת הדקדוק. בעל ספר משכנות יעקב בספרו נחלת יעקב

He is the one who has shined his light from the east (Mizrach) to reveal the secrets of Rashi, of blessed memory! . . . He has gathered dispersed [citations] from the depths of the sea of the Talmud . . . and shined the concealed light in the midst of the darkness. Before the Gaon of blessed memory came, the words of Rashi were like a vessel without handles, lying [forlorn] in a corner. R. Eliyahu, of blessed memory, came and explained and scrutinized them with grammatical and analytical proficiency. **Sefer Nachlas Yaakov**

(5) המלמדים להם הם משתדלים לקרבם תחת כנפי השכינה מאחר שהם מתרצים לשם יתברך והשם מתרצה להם ומקרבן לפניו ואין מצוה גדולה מזאת דעד כאן לא אסרו אלא כשהתועלת המגיע להם הוא מצדינו כמו לרפאתם או לילד נשותיהם או להניק את בניהם משום דמקימים אותה הפך הרצון הא-להי שרוצה באבודם אבל היכא שהתועלת המגיע להם הוא מצד הבורא יתברך אדרבה כל המשתדל בו משתדל בקרוב הרחוקים ואין מצוה כזאת שהוא מזכה את הרבים. . . . ועוד שאין הקראים האלה מאותם המינים הכופרים תחלה בתורה שבעל פה כמו הצדוק והביתוס שהם מעצמם ממחשבתם יצאו למינות וכפרו בתורה שבעל פה בשאט נפש שעליהם נאמר שיהיו מן המורידים אבל אלו הקראים הם בני אותם המינים ובני בניהם קרוב לאלפים שנה מאז עד היום הזה והם דומים לתנוק שנשבה לבין הגוים שנשתקע ממנו תורת היהדות שאף על פי ששמע אחר כך שהוא יהודי אין אנחנו מצווים להענישו מפני שהוא אנוס שהרי גדלוהו הגוים על תעותם. שו"ת רבי אליהו מזרחי סימן נז

Those who teach the Karaites are attempting to bring them under the wings of the Divine Presence . . . there is no greater *mitzvah*. . . . These Karaites are not the original heretics who denied the validity of the Oral Law . . . but their [distant] descendants. Close to a thousand years have elapsed from the [beginning of the movement]. These [descendants] are akin to children who were kidnapped and raised by Gentiles whose memory of [true] Judaism has been completely submerged. . . . **Teshuvah Eliyahu Mizrahi 56**

G. The Turkish Empire

ק"ק אשר בסופיא אשכנזים ורומאניטיס וספרדים יע"א היושבים ראשונה פה העיר אשר תחת ממשלת מלך תוגרמ' יר"ה היו נוהגין במנהג' לאכול בשר עפ"י הפוסקים המובהק' והמפורסמים כמו הרי"ף ז"ל והרמב"ם ז"ל והרמב"ן והרשב"א הרא"ש ובעל הטורים ז"ל וכאשר כבש המלך יר"ה למלכות אונגריאה באו היהודים אשר שם שהביאם המלך יר"ה וקבעו דירתם קהל רב מהם בעיר סופיא הנז' ונהגו בענין הבדיקה מנהגים זרים לא שערום אבותינו הקדושים וחומרו' יתרות לא נמצאו בפוסקים הנהוגים הנז' גם קולות אשר לא עלו על דעתם וכאשר רבו האונגארוס התחילו לנהוג כמנהג' בארצם וכאשר הלכו להם אלו האונגארוס הנז' לעיר קאבאליי' נשארו המנהגים ההם בעיר וחכמי ק"ק ספרדים הבאים אחריהם בעיר הזאת וגם אנשי העיר התושבים מקד' לא ערערו נגד המנהג של האונגארוס וזה לפי שבאותם הזמנים לא היה קצב ישראל אלא שהבודק ישראל היה הולך למקולין של תוגרמים ומביא בשר לשובע כי היו מניחין ליהודים לשחוט בסבר פנים יפות ועכשיו באלו הזמנים הבש' בדוחק ובצער ואין התוגרמי' מניחין ליהודים ליקח בשר בשום אופן ממקולין שלהם וקצב ישראל אינו רוצה לקנות בהמות ולשחוט בשר ליהודים מפחד החומרות ועכשיו רבו הספרדים בפרט רובם עוברים ושבים וראו כי אין להם מה לאכול ואם אין בשר אין דבר אחר ועמדו על נפשם לראות אם יש להם תקנה לאכול בשר עפ"י מנהג הראשון המסודר עפ"י הפוסקים הנז' למעלה אם לאו כיון שכבר יש ימים רבים שנהגו עפ"י חומרות האונגרוס

ואת"ל שאפש' לחזור ממנהג הראשון שואלין שגם במנהגם הראשון לא היו עושין נפיקה עתה שהשעה דחוקה אם יש מקום להתיר לאכול הנפיקה ע"כ: תשובה . . . אם כוונת' לאמת שמתחילה לא נהגתי כן מדעת אלא שקרה כן במקרה כנזכר שאז אפי' התרה לא היה צריך ומ"מ הטוב והישר לצאת ידי ספק שיתירו לכם ג' מאותם העוברי' ושבי' שאינן מתושבי הארץ בתנאי שיהיו יודעי' או לפחות אחד מהם . . . אתם ק"ק אשר בסופיאה אשר נהגתם איסור בנפיקה מימי קדם קדמתא יש לכם להחזיק כמנהגכם ואיני רואה מקום להתיר כיון שיש פוסקים גדולים אוסרי' הנפיקה וגם במקומו' רבים כמו בקושטאנטי' יע"א עיר גדולה לא-להים ובצפת תוב"ב ובמקומות אחרים נהגו כן לאסור הנפיקה גם אתם אין לשנות מנהגכם בזה הנראה לע"ד כתבתי: שו"ת מהרשד"ם יו"ד סימן מ

The holy Jewish communities in Sophia, the Ashkenazim, Romaniot, and Sephardim, who originally lived here under the domination of the Turkish king, may his majesty be exalted, were accustomed to eating meat according to the great, well known authorities such as the Rif, Rambam, Ramban, Rashba, Rosh and Baal HaTurim, of blessed memory. When the king, may his majesty be exalted, conquered the kingdom of Hungary [in 1516], the king brought them out and settled many of them in the above named city of Sophia. Their custom regarding the inspection of [animals after *shechita*] was unlike that of our holy forefathers. They were overly strict, in comparison to the above named authorities, in some areas and excessively lenient in others. As the Hungarian immigrants became the majority of the population [in Sophia], the whole city began to act in accordance with the [Hungarian] customs. Even after the Hungarians finally emigrated and resettled in the city of Kavalia, those customs still remained in effect and the Sephardic scholars who subsequently settled there as well as those who were already well established did not raise their voices in protest against these practices. This was because all of the slaughter houses at that time were owned by the Turks who let them slaughter without restriction. [Any meat that was rendered invalid by the Hungarian standards of inspection would be then used by the Turks.] Now it is very difficult to purchase meat as the Turks deny the Jews the use of their slaughter houses. Jewish butchers do not wish to take the risk of buying cattle for slaughter because of fear of loss because of the stringencies [created by the Hungarians]. At this point, the Sephardic population of the city has increased, especially the majority of the transients, and since meat is denied them, they have very little else to eat. They have therefore taken the initiative to see if the original custom of meat inspection, which was instituted in accordance with the above named authorities, might be able to be reinstated. This, despite the fact that the Hungarian custom has taken hold for a very long time. In addition, they asked that although according to the original custom the lungs were not blown up for inspection, because of the present difficulty might this practice be allowed. **Response:** . . . If the original intention of assuming a custom was not made consciously but rather assumed out of some chance circumstance, as in this case, then no formal annulment (*hatarah*) is needed. However, the best and most correct thing, in order to eliminate any doubt, is to have three transients annul this commitment, provided that all of them or at least one of them is knowledgeable . . . You, the holy community of Sophia, who have always disallowed lung inspection through blowing, should continue to follow your original custom. I see no room for leniency, since there are great authorities who forbid it as well as many communities such as Constantinople, and Safed. You should therefore not change your custom. **Teshuvah Maharashdam Yore Deah 40**

H. The Sefardic Domination

קהל אחד שסידר תפלתם כפי מנהג אבותיה' היה על דרך א' ולאור' הזמן וטלטול הגליות באו במלכות הלזו מלכות תוגרמה יר"ה ונתבלבלו המנהגים וכמעט נתהפך כל העולם לסדר תפלת ספרד יען כי הם הרבים במלכות זה ותפלתם צחה ומתוקה וכלם או רובם הניחו מנהגם ונמשכו אחר מנהג ספרד כמו שהוא היום בעיר ואם שאלוניקי יע"א שק"ק קאלאברייא ופרוינציא וסיסיליא ופוליא תפשו מנהג ספרד לא נשאר כמעט כי אם הק"ק אשכנז שלא שנו מנהג' ועתה נמצא כל הקהל שתפשו מנהגם על סדר תפלה ספר' קצת זמן ויש מערערים לומר שאינם רוצים להתפלל אלא כסדר מנהג אבותיהם ורוב הקהל רוב בנין ורוב מנין אינ' רוצים להתפלל אלא על סדר תפלת ספרד כמו שעשו זה ימים והיא התפלה סדורה בפיהם ואם יאמרו עתה סדר תפלת אבותיהם הקדום לא ידעו להתפלל וכמעט יפסידו תפלה לעולם לכן שואלין אם יפה עושים במה שתופשים מנהג ספרד: תשובה נראה דאע"ג שיש ענינים שהדבר הגון ונראה טוב לאחוז האדם במנהג אבותיו וקרוב הוא שנכנס זה באזהרת ובל טטוש תורת אמך מ"מ בכי האי גוונא בענין זה טוב ויפה להניח המנהג ההוא לאחוז בסדר מנהג ספרד והטעם שאני אומר כן כי לע"ד . . . לא אמרינן הכי אלא בדבר איסור שנהגו במקומו הוא דאין לשנות הא במידי דליכא צד איסור כלל פשיטא שאין קפידא כלל ואפי' במנהג איסור דוקא בדעתו לחזור למקומו אבל אם אין דעתו לחזור פקע מיניה חומרי מקום שיצא משם ויכול לינהוג כאנשי העיר שבא לשם אפילו להקל ומעתה נבא לנדון דידן שידוע שבתפלות כמו ר"ח שבחול ושבע שבשבתות וימים טובים ותשע שבר"ה איני רואה שיש בהן שנוי כלל כי תורת אחת לכלנו וכל המשנה ממטבע שטבעו חכמים טועה ואינו יוצא ידי חובת תפלה ואין הפרש אלא בפיוטין וקרוב"ץ שאומרים בתוך התפלה . . . ע"כ אני אומ' שכיון שדרך סדר ומנהג ספרד בטוח מכל נזק הנז' כו' צריך להחזי' הדין עם אות' התופסי' סדר מנהג ספרד אשר הוא סדר צח ומסודר בפי הכל חכם וטפש ויכולי' לכוי' לחזרת ש"צ מה שאין כן שאר המנהגי' כי אפי' הש"צ אינו יודע מה שמוציא מפיו ושאר אנשי הקהל עומדים ומדברים בדברי הבאי ויש בזה משום מי בקש זאת כו' וא"כ מצוה לתפוס בסדר תפלות [ספרד] ולהחזיק טובא למחזיקי' במנהג ספרד והם עיקר במלכות הזה מלכו' תוגרמא יר"ה הנלע"ד כתבתי וחתמתי שמי אני הצעיר שמואל די מדינה: שו"ת מהרשד"ם חלק או"ח סימן לה

A certain community's order of prayer (*siddur*) was arranged in a certain manner, according to their ancestral custom. Through the course of time and through migrations that are part of the *golus* (exile) experience, this community made its way to the kingdom of Turkey where traditional customs merged with those of others and where the entire population has assumed the Sephardic mode of prayer. This is because they make up the majority in this kingdom and their form of praying is clear and sweet. As a result, all or nearly all of them, have forsaken their own customs and followed the Sephardic custom, as it is the case in the major city of Salonika, where the members of the [former] communities of Calabria, Province, Sicily and Apulia have assumed the Sephardic custom. Only the Ashkenazic community has retained its own distinctive custom. . . . They are asking if it is correct to assume the Sephardic custom. **Response:** . . . Although it is normally correct and probably mandated to keep one's ancestral custom . . . in this situation, regarding prayer this is not the case . . . It is proper to assume the Sephardic mode of prayer. . . . I, the humble and inferior Shmuel de Medina. **Teshuvah**

Maharshdam Orach Chaim 35

II. Salonika

A. The Community of Salonika

(1) שבשאלוניקי היא עיר גדולה לאלי"ם ורובה ישראל ובה ישיבות וחברת ת"ת שאין כמותה בכל העולם ומצוה לצאת מאישקופיא ולדור בשאלוניקי בלי ספק. שו"ת מהרשד"ם חלק חו"מ סימן תמה

Salonika, the great city unto G-d, whose populace is mainly Jewish, has Yeshivas and Torah study that are unparalleled. Without a doubt it is a *mitzvah* to leave Skopja (Macedonia) and to move to Salonika. **Teshuvah Maharshdam Choshen Mishpat 445**

(2) וכפי מה שנודע לנו בגלות אין בשום מקום כמות גדול מלומדי תור' כזה נמצא שגדלה מעלת קדושת חברת ת"ת זו אשר בשאלוניקי מכל הצדדים בכמות ובאיכות. שו"ת מהרשד"ם חלק יו"ד סימן קנח

As far as we know, there is no place within the *golus* (exile) with such a large group of Torah scholars. The holy Torah study groups of Salonika exceed all others in quantity as well as quality. **Teshuvah Maharshdam Yoreh Deah 158**

(3) רבני סאלוניקי: הר' אליעזר השמעוני, אליעזר ארוכים, יעקב ׳ן חביב בעל עין יעקב, שלמה לבית חזן, יוסף ׳ן לב בעל הפסקים הנז' בין רבני קוש', לוי ׳ן חביב בעל ש"ת ועלה לארץ הצבי בנו של הרב בעל עין יעקב, יוסף פאסי איש תם וישר והיה ממעין המתגבר בחכמה אמנם היה איש תם במעשיו . . . יוסף ׳ן יחיא, שלמה מטראני, יוסף טאייטאיצק בעל שו"ת והיה לו מגיד, שמואל אלמושנינו, חיים די בוצל בעל ס' באר מים חיים ע"ד נסתר, אברהם סיראלוו, מאיר ׳ן עראמא, שלמה טאייטאיצק . . . דברי יוסף לר' יוסף בן יצחק סמברי

B. R. Yaakov ibn Chaviv

(1) כן הורו גדולי הדור מהר"י ׳ן חביב ומה"ר לוי בנו (מהרלב"ח סי' א) והסכימו כל חכמי שלוניק"י זכרונם לברכה לדבריהם. בית יוסף אורח חיים סימן לב אות יח

This is the ruling of the greats of the generation, R. Yaakov ibn Chaviv and R. Levi, his son. All of the Sages of Salonika, of blessed memory, agreed with them. **Bais Yosef Orach Chaim 32:18**

(2) חכמים אומרים הרחוב אין בו משום קדושה ואע"פ שמתפללין בו בתעניות ובמעמדות משום דאקראי בעלמא הוא: כתב מהר"י ׳ן חביב ז"ל וכן בתים וחצרות וכו' נראה לי כי בתי כנסיות שאנו מתפללין בהם תוך החצרות במלכות תוגרמה הם דומים לזה מהטעם שאמרו חכמים ברחובה של עיר שאין בה משום קדושה דאקראי בעלמא היא וכל דירתנו בבתיהם ובחצריהם ובטירותם הכל דרך עראי בשכירות חודש או שנה ואין בהם קדושה וכל שכן שאין בהם מה שאמרו (שבת יא.) עיר שגגותיה גבוהים לסוף חרבה שהרי הרמב"ם כשהזכיר דין זה (תפלה פי"א ה"ב) אמר כשבניין בית הכנסת אין בונין אותה אלא בגבהה של עיר הרי שאמר כשבניין בית הכנסת שפירושו כאשר בונים אותה מתחלה בקבע ובזמנינו זה במלכות הנזכר אין לנו רשות להזמין בית קבוע לשם בית הכנסת כל שכן שאין

לנו רשות לבנותו ואנו צריכים להטמין עצמינו בבתי תחתית וקולה לא ישמע מפני הסכנה אם כן אפילו שיהיה בית דירה למעלה על הבית שאנו מתפללים בו כמנהג אין למחות ובלבד שינהגו בנקיות בבתיים שלמעלה מבית תפלה עכ"ל: בית יוסף אורח חיים סימן קנד אות א

. . . R. Yaakov ibn Chaviv wrote that . . . at present, this kingdom (Turkey) does not give us permission to designate a specific house for permanent use as a synagogue and most certainly we do not have permission to build one. We have to secrete ourselves in basements so that our voices may not be heard, because of the danger. . . . **Bais Yosef Orach Chaim 154:1**

C. R. Yosef Taitatzak

(1) אם לא ידע כ"ת מה טבי למה לא שאלת פי החכם השלם ונעלה ר' לוי ׳ן חביב אשר נתגדלנו יותר ויותר מן עשרים וחמשה שנה וגם החכם השלם נשא ונעלה הרב ר' יעקב בי רב וכו' שראה פסקי והוראתי ושרי ליה לאנש לאודעיה נפשיה. שו"ת הר"י טייטצאק להר"ש חקאן ס' נ"ג

Even if you, venerable Torah scholar that you are, don't know me, why didn't you ask that esteemed sage, R. Levi ibn Chaviv. We lived together for over twenty five years. In addition, that exalted sage, R. Yaakov Berav approved of my rulings. A person is allowed to inform others of his scholarship [where it would otherwise not be known]. **Teshuva from R. Yosef Taitatzak to R. Shlomo HaLevi Chakan, Teshuva 53**

(2) אור ישראל וקדושו עטרת בני הגולה העומד לנס עמים ולצפירת תפארת ראש ישיבת תורתנו הרב המובהק החכם השלם הכולל י"א. אחר ההשתחויה מרחוק בלב קרוב. שאלות ותשובת אבקת רוכל ס' נ"א מר' יוסף קארו להר"י טאייטאצאק

The light of Israel and its sanctity, the crown of the exile who stands as a banner amongst the nations, the majestic Rosh Yeshiva of our Torah, the venerable and G-d fearing sage. After prostrating myself at a distance with a heart that feels close by . . . **Teshuvav Avkas Rochel 51, from R. Yosef Caro to R. Yosef Taitatzak**

(3) חי נפשי בכל כ"ד שעות איני נהנה מהם לחיי גופי רק ששה שעות וכל הי"ח שעות אני צריך לתמידין כהלכתן ומהשש שעות הנז' אני צריך להוציא בדברים הבאים מחוץ. מכתב להר' דוד באנבאשת שנכתב בס' שארית יהודה דף ע: ומובא בס' שם הגדולים לר' חיד"א

By the life of my spirit, through an entire period of twenty four hours I only spend six hours attending to my own bodily needs. The entirety of the remaining eighteen hours is devoted to the continual mandated Divine service. During those six hours I also take care of matters that come from afar. **Letter from R. Yosef Taitatzak to R. David Beneveste, Shem HaGedolim - Chida**

4) ושמעתי שהחכם כהר"ר יוסף טיטיצאק ע"ה ארבעים שנה לא ישן במטה מוצעת אלא משבת לשבת, ואמרו: שהיה דרכו לישן ע"ג תיבה אחת ורגליו תלויות והיה קם בחצות ממש ולא ידע אדם מזה עד לאחר מיתתו שספרה אשתו. ס' ראשית חכמה שער הקדושה פרק ז' מר' אליהו די וידאש תלמיד ר' משה קורדובירו

I heard that for forty years, that sage, R. Yosef Taitatzak, of blessed memory, only slept on a regular bed on Friday night. They say that it was his custom to sleep on a large chest with his feet dangling and he would awake at exactly midnight. No one knew of this until after his death when his wife related it. **Sefer Raishis Chochmah, Shaar Kedusha Chapter 7, R. Eliyahu De Vidash**

5) זה לי יותר מל' שנה אשר ישיבתי אחת מהשיבות החשובות אשר בכל גלילות טורקי, ויותר מט"ו שנה שלא היה כמוה בכל הגלילות הנזכרים בחכמה ובמנין ופי תורתי היו חיים כל גלילות רומניא ויש לי יותר מעשרים תלמידים מובהקים בעלי ישיבות ובעלי הוראה. תשובת הר"י טיטיצאק להר"ש הלוי חקאן ס' נ"ג

It is more than forty years in which I am studying in one of the most prestigious yeshivas in all of the Turkish empire. For over the last fifteen years, there was no yeshiva throughout the empire that could compare to this one in either wisdom or numbers. Throughout the Romaniot, my teachings resound. I have more than twenty close disciples who head their own Yeshivas and are halachic authorities. **Teshuva from R. Yosef Taitatzak to R. Shlomo HaLevi Chakan, Teshuva 53**

6) לא ראיתי ולא שמעתי לכל החכמים הגדולים אשר היו מלפנינו בספרד ובייחוד הרב הגדול מרנא ורבנא ה"ר יצחק די ליאון זצ"ל, אשר מפחדו יחילו עמים, שהיו חולקים לו כבוד כמו שחולקים אליך כל הקהילות וכל ישראל. שאלה מר' אברהם חסן להר"י טאיטצק שו"ת מהר"י טאיטצק ס' ט"ו

I have not seen nor heard any of the great sages who preceded us in Spain, especially the great master and Rav, R. Yitzchak de Leon, zt"l, a man who caused the nations to tremble in fright, who were afforded such honors as all of the communities of Israel afford to you. **Letter addressed to R. Yosef Taitatzak from R. Avraham Chasan. Teshuvah Mahri Taitatzak 15**

7) נשלם באור מעשה האצרוּלָב כפי ר' יוסף טאיטצג יצ"ו. כתב יד שנכתב במנטובה בשנת רנ"ט

This concludes this explanatory treatise on the workings of the astrolabe based on the teachings of R. Yosef Taitatzak **Manuscript written in Mantua in the year 1499**